

En sterk
musikkopplevelse

Ein deutsches Requiem BRAHMS

SOLISTER:

Ann-Helen Moen, sopran
Jørgen Backer, baryton

ORKESTER:

Cæciliaforeningens orkester

DIRIGENT:

Steffen Kammler

KOR:

Cæciliaforeningen

Søndag
5. nov. 2023
kl. 18.00
Frogner kirke

BERGESENSTIFTELSEN

Oslo

Aktivitetstilskudd

••• FOR KOR •••

CÆCILIA-
FORENINGEN

Norges eldste oratoriekor - stiftet 1879

Velkommen til Cæciliaforeningens høstkonserter!

Det er en stor glede å fremføre Brahms' *Ein deutsches Requiem*, et verk vi er svært glade i. Vi håper dere publikum vil nyte den vakre musikken som Brahms har skapt. Koret vil få takke Oslo kommune, Aktivitetsmidler for kor og Bergesenstiftelsen for støtten til denne konserten.

God fornøyelse!

Ein deutsches Requiem

“*Selig sind, die da Leid tragen, denn sie sollen getröstet werden*” (Salige er de som sørger, for de skal trøstes). Slik lyder innledningen til *Ein deutsches Requiem*, komponert av Johannes Brahms (1833-1897) for blandet kor, to solister (sopran og baryton) og orkester, og er regnet som et av 1800-tallets mest betydelige kirkemusikalske verk. Åpningsordene er hentet fra Jesu bergpreken og deler budskapet om evig trøst og frelse for dem som er utsatt for motgang og lidelse. I løpet av Brahms' formative år som komponist hadde han mistet to viktige personer i livet sitt: vennen og mentoren Robert Schumann og moren Christiane. Schumanns psykiske lidelser og senere død i 1856 hadde en dyp innvirkning på den 23-årige Brahms og en idé om et rekviem (lat. requiem, katolsk dødsmesse) finner vi først når han oppdager et av Schumanns etterlatte notater med ordene: *Ein deutsches Requiem* – et tysk rekviem. Schumann kunne også ha delt ideen med Brahms tidligere, for i kjølvannet av hans død begynte Brahms å komponere sporadisk med materiale for et større planlagt verk. Med morens bortgang i februar i 1865 begynte han for fullt å arbeide med *Ein deutsches Requiem*, der første, andre og fjerde sats ble ferdigstilt tre måneder senere, og med en endelig utgave med syv satser i 1869. Et systematisk arbeid kan antas å ha trøstet og oppmuntret ham gjennom sorgen. Istedenfor å bruke den vanlige latinske messeteksten med hovedfokus på de døde: “*Requiem æternam dona eis Domine*” (Gi dem evig hvile, Herre), valgte Brahms selv ut bibeltekstene i Luthers tyske oversettelse (derav tittelen “*deutsches*”) som hadde fokus på de gjenvende og deres savn av de døde.

Dr. Johannes Brahms.

C. BRASCH, Hofphotograph Leipzigstr. 9, BERLIN W.

Portrett av Johannes Brahms (1889). C. Brasch, Berlin.

Likeledes er syvende sats en subtil bearbeidelse av den sakte åpningssatsen, med teksten “*Selig sind die Toten*” (Salige er de døde) og avslutter verket med ordet “Salig”.

Sats to og seks fremstiller verkets doktrinnelle budskap om menneskets forbigående natur og dødens seier. Det er spekulert om hvorvidt Brahms innretter seg etter den kristen-lutherske troen. Han var blitt kalt en “bibeltro kjetter” og den fromme katolske Dvořák sa dette på Brahms’ dødsleie: “For en stor sjel, og allikevel tror han ikke på noe». Tekstutvalget i *Ein deutsches Requiem* viser også til Brahms’ teologiske avvik og trolig hans eget deistiske/agnostiske synspunkt.

Hovedbudskapet om de etterlattes trøst reflekteres i alle satsene, unntatt fjerde og syvende sats. I fjerde sats står “*Wie lieblich sind deine Wohnungen*” (Hvor elskelige dine boliger er) som verkets kjerne-sats og hvilepunkt. Denne pastorale satsen av ypperste skjønnhet og ro inviterer til fredelig kontemplasjon i kontrast til de svært forskjellige satsene som omgir den. Satsene imiterer hverandre musikkalsk og tematisk, og med den senere tilføyelsen av femte sats “*Ihr habt nun Traurigkeit*” (Også dere er engstelige nå), har verket en symmetrisk oppbygging. Første sats “*Selig sind die da Leid tragen*” begynner i en stille og dyster stemning, reflektert i orkesterets lave register hvor bratsjene er til-lagt hovedstemmen innledningsvis.

Brahms’ håndskrevne tekst til “*Ein deutsches Requiem*”, sats 1-2.

Johannes Brahms, ca. 1850.

Brahms' mor, Johanna Henrika Christiane Nissen (1789-1865).

Fokuset var ment å fremheve et empatisk humanistiske syn om menneskelige følelser som omgir tapet av en som holdes kjær. Det kom senere frem at Brahms ga uttrykk for at han like gjerne kunne ha kalt verket "*Ein menschliches Requiem*" (Et menneskelig rekviem). Dette uttrykkes i andre og sjette sats på intens og dramatisk vis, som avsluttes med triumferende og intrikate fuger. Førstnevnte, "*Denn alles Fleisch ist wie Gras*" (For alle mennesker er som gress), er basert på scherzo-sarabanden fra en begravelseshymne (Begräbnisgesang, Op.13) skrevet sju år tidligere i forbindelse med Schumanns selvmordsforsøk i 1854, og er skrevet som en dyster "dødsmarsj". Sjette sats, "*Denn wir haben hie keine bleibende Statt*" (For her på jorden har vi ingen by som består) med korte barytonfraser, proklamerer håpet om oppstandelsen og tonesetter bibelversene, særlig lyden av basunene og dødens seier med Beethovianske effekter uten like.

Solist-partiene akkompagnert av kor i tredje og femte sats har to ulike budskap. Mens tredje sats "*Herr, lehre doch mich*" (Herre, lær meg) med barytonsolisten kontemplerer menneskets sorg og tvil i en urovekkende sammensetning, er det med femte sats at Brahms' minne og ønske om sin egen mors trøst endelig kommer til uttrykk. Sopransolisten akkompagneres av treblåsere, horn, dempede strykere (con sord.) og kor og gjenspeiler den varmen og kjærligheten bare en mor kan gi.

Sopransoloen var imidlertid ikke en del av Brahms' opprinnelige plan på seks satser. På grunn av mangel på klare henvisninger til Kristi forløsning måtte han inngå et kompromiss med Bremen domkirkes menighet for å få verket fremført i 1868. Her ble den tyske versjonen av den velkjente sopranarien "I know that my Redeemer liveth" fra Händels' *Messias* (1741) sunget mellom fjerde og sjette sats. Brahms satte deretter straks i gang med revisjonsarbeid og utformet den nåværende femte sats.

Fremføringen i Bremen ble en stor suksess og markerte et vendepunkt i den snaut 35-årige Brahms karriere. I løpet av kort tid ble det satt opp nye konserter over hele Tyskland, og siden den gang har den vært en sammenhengende publikumssuksess. *Ein deutsches Requiem* skulle bli det mest omfattende korverk han noensinne hadde skrevet og det var den første gangen han hadde forent store vokale og instrumentale krefter. Stilmessig er også verket av en større dimensjon med et eklektisk uttrykk. Brahms' interesse for fortiden ble dyrket gjennom studier av tidligere musikk, spesielt barokk- og renessansemusikk, og av komponistene J. S. Bach og Heinrich Schütz (1585-1657). Verket er derfor gjennomsyret av kontrapunktisk arbeid, kanon, og ulike variasjonsteknikker som er bakt inn i en høyromantisk og orkestral tekstur. Selv om mesteparten av Brahms' kunstneriske virke de neste 22 årene var viet til instrumentalmusikken, og særlig til hans etterlengtede mål, symfonien, fortsatte han likevel å skrive kirkemusikk og korverk. Gjenopptagelse av den gamle, tyske, protestantiske motetten kan anses som et av hans viktigste bidrag.

Edrian Esmena

Clara og Johann Schumann, ca. 1850.

Ein deutsches Requiem

I

Selig sind, die da Leid tragen,
denn sie sollen getröstet werden.

Die mit Tränen säen, werden mit Freuden
ernten. Sie gehen hin und weinen und tragen
edlen Samen, und kommen mit
Freuden und bringen ihre
Garben.

II

Denn alles Fleisch ist wie Gras und alle
Herrlichkeit des Menschen wie des Grases
Blumen. Das Gras ist verdorret und die
Blume abgefallen.

So seid nun geduldig, lieben Brüder, bis auf
die Zukunft des Herrn. Siehe, ein Ackermann
wartet auf die köstliche Frucht der Erde und
is geduldig darüber, bis er empfahe den Mor-
genregen und Abendregen.

Aber des Herrn Wort bleibet
in Ewigkeit.

Die Erlöseten des Herrn werden wieder kom-
men, und gen Zion kommen mit Jauchzen;
ewige Freude wird über ihrem Haupte sein;
Freude und Wonne werden sie ergreifen und
Schmerz und Seufzen wird weg müssen.

III

Herr, lehre doch mich, daß ein Ende mit mir
haben muß, und mein Leben ein Ziel hat,
und ich davon muß.

Siehe, meine Tage sind einer Hand breit vor
dir, und mein Leben ist wie nichts vor dir.
Ach, wie gar nichts sind alle Menschen, die
doch so sicher leben. Sie gehen daher wie
ein Schemen, und machen ihnen viel
vergebliche Unruhe; sie sammeln und wissen
nicht wer es kriegen wird. Nun Herr, wess soll
ich mich trösten?
Ich hoffe auf dich.

I

Salige er de som sørger, for de skal trøstes.
(*Matt 5, 4*)

De som sår med tårer, skal høste med
jubel. Gråtende går de ut og bærer sitt
så Korn, med jubel kommer de tilbake og
bærer sine kornbånd.
(*Sal 126, 5.6*)

II

For alle mennesker er som gress og all
deres prakt som blomsten i gresset.
Gresset visner, og blomsten faller av.
(*1 Pet 1, 24*)

Vær da tålmodige, søsken, til Herren
kommer! En bonde må vente på den dyre-
bare grøden fra jorden og være tålmodig
til både Høstregnet og vårregnet har falt.
(*Jak 5, 7*)

Men Herrens ord varer til evig tid.
(*1 Pet 1, 25*)

De som Herren har fridd ut, skal vende til-
bake. De kommer til Sion med jubel, med
evig glede om sin panne. Fryd og glede
griper dem, sorg og sukk må flykte.
(*Jes 35, 10*)

III

Herre, lær meg at jeg skal dø, hvor få og
tilmålte mine dager er, så jeg kan innse at
mitt liv tar slutt.

Se, en håndfull levedager har du gitt meg,
min levetid er som ingenting for deg,
hvert menneske er et pust.
Som skyggebilder går de omkring.
De uroer seg forgjeves. De samler i hauger,
men vet ikke hvem som skal ha det.
Men nå, Herre, hva skal jeg vente på?
Bare til deg står mitt håp.
(*Sal 39, 5.6.7.8*)

Der Gerechten Seelen sind in
Gottes Hand und keine Qual
rühret sie an.

IV

“Wie lieblich sind deine Wohnungen,
Herr Zebaoth!
Meine Seele verlanget und sehnet sich
nach den Vorhöfen des Herrn; mein Leib
und Seele freuen sich in dem lebendigen
Gott. Wohl denen, die in deinem Hause
wohnen, die loben dich immerdar.”

V

Ihr habt nun Traurigkeit; aber ich will
euch wieder sehen und euer Herz soll sich
freuen und eure Freude soll niemand von
euch nehmen.

Sehet mich an: Ich habe eine kleine Zeit
Mühe und Arbeit gehabt und habe großen
Trost funden.

Ich will euch trösten,
wie Einen seine Mutter tröstet.

VI

Denn wir haben hie keine bleibende Statt,
sondern die zukünftige suchen wir.

Siehe, ich sage euch ein Geheimnis:
Wir werden nicht alle entschlafen, wir
werden aber alle verwandelt werden; und
dasselbige plötzlich, in einem Augenblick,
zu der Zeit der letzten Posaune.

Denn es wird die Posaune schallen,
und die Toten wervandelt werden.
Dann wird erfüllet werden das Wort,
das geschrieben steht:
Der Tod is verschlungen in den Sieg.
Tod, wo ist dein Stachel?
Hölle, wo ist dein Sieg?

De rettferdiges sjeler er i Guds hånd,
og ingen pine rører ved dem.
(*Visd. 3, 1*)

IV

Hvor elskelige dine boliger er,
Herre Sebaot! Jeg lengtet, ja, fortærtes av
lengsel etter Herrens forgårder. Nå jubler
hjerte og kropp mot den levende Gud.
Salige er de som bor i ditt hus,
de skal alltid love deg.
(*Sal 84, 2.3.5*)

V

Også dere er engstelige nå. Men jeg skal
se dere igjen, og hjertet deres skal glede
seg, og ingen skal ta gleden fra dere.
(*Joh. 16, 22*)

Se med egne øyne: Mitt strev er lite å regne
imot hvilen jeg fant.
(*Sir 51, 35*)

Som en mor trøster barnet sitt,
slik vil jeg trøste dere.
(*Jes 66, 13*)

VI

For her på jorden har vi ingen by som
består; vi lengter etter den som skal komme.
(*Hebr 13, 14*)

Se, jeg sier dere en hemmelighet:
Vi skal ikke alle sovne inn, men vi skal
alle forvandles, brått, på et øyeblikk,
ved det siste basunstøt.
(*1 Kor 15, 51.52a*)

For basunen skal lyde, de døde skal stå opp
i uforgjengelighet, og vi skal bli forvandlet.
Da oppfylles det som står skrevet: Døden er
oppslukt, seieren vunnet. Død, hvor er din
brodd? Død, hvor er din seier?
(*1 Kor 15, 52b.54b.55*)

Herr, du bist Würdig zu nehmen Preis und Ehre und Kraft, denn du hast alle Dinge geschaffen, und durch deinen Willen haben, sie das Wesen und sind geschaffen.

VII

Selig sind die Toten, die in dem Herrn sterben, von nun an. Ja, der Geist spricht, daß sie ruhen von ihrer Arbeit; denn ihre Werke folgen ihnen nach.

Verdig er du, vår Herre og Gud, til å få pris og ære og makt. For du har skapt alt, ved din vilje ble alt til, skapt av deg.
(Åp 4, 11)

VII

Salige er de døde som fra nå av dør i Herren. Ja, svarer Ånden, de skal få hvile fra sitt strev, for deres gjerninger følger med dem.
(Åp 14, 13)

Oversettelse: Messebok, utgitt av Norsk katolsk bisperåd 1985.

Ann-Helen Moen, sopran

Ann-Helen Moen er en lyrisk sopran, utdannet ved Griegakademiet i Bergen 1990-1996 og Operaakademiet i København 1996-1999. Hun anser seg først og fremst som konsertsanger og kammermusiker, med et bredt repertoar fra tidlig barokk til samtidsmusikk. Hun har sunget med pianister som Christian Ihle Hadland og Håvard Gimse, med samtlige profesjonelle orkestre i Norge og Danmark og en rekke i Sverige. Hun har spilt inn plater for BIS, LAWO, Chandos, Deutsche Harmonia Mundi og Simax.

I årene 2001-2004 var Moen ansatt ved Opera Graz i Østerrike og har siden hatt engasjementer ved operahusene i Hannover, Zürich, Trieste, Det Kongelig Teater i København og Théâtre Paris Villette samt opera- og konsertscener i USA, Japan, Tyskland, Irland og Sverige. I Norge har hun hatt roller ved Den Norske Opera & Ballett og de fleste av distriktsoperaene. I 2021 ble hun ansatt som første-amanuensis i sang ved Norges musikkhøgskole.

Jørgen Backer, baryton

Jørgen Backer er blant Norges mest allsidige og mest brukte barytoner. Han tok sin mastergrad ved Operahøgskolen i Oslo i 2012 og har siden hatt oppdrag ved Den Norske Opera og Ballett, Trondheim Symponiorkester & Opera og de fleste andre operaene i Norge. I 2013 debuterte han som Falke i *Flaggermusen* på DNO&B og har siden gjort over 40 roller. Dette er bl.a. tittelrolle i *Macbeth* og *Falstaff*, Scarpia i *Tosca*, Jago i *Otello*, Caspar i *Freischütz*, Escamillio i *Carmen*, Schaunard og Marcello i *La Bohème*, Tonio i *Pagliacci*, Ping i *Turandot*, og Greven i *Figaros bryllup*.

Av kirkemusikk kan nevnes: Mozarts, Brahms og Faurés *Requiem*, Bachs *Juleoratorium* og *Johannespasjonen*, Puccinis *Messa di Gloria* og Händels *Messias*.

Steffen Kammler, dirigent

Steffen Kammler har sin bakgrunn fra Øst-Tyskland. I åtte år sang Steffen i det tradisjonsrike guttekoret Dresdner Kreuzchor. Han er utdannet kor- og orkesterdirigent ved musikkhøgskolene i Weimar og Leipzig i 1996. Steffen Kammler startet sin dirigentkarriere i 1990 da han tok over ledelsen av Kammerchor Josquin des Prez Leipzig, et ensemble som har spesialisert seg på tidlig musikk fra renessanse til tidlig barokk og fremføringer av ny musikk. Med Kammerchor Josquin des Prez ble det flere radioproduksjoner og innspilling av *Orlando di Lassos Psalmi poenintentialis*.

Steffen var fortsatt direksjonsstudent da han fikk sitt første engasjement som kormesterens assistent ved Opernhaus Halle. Dette banet vei for en stilling ved et av Europas største operahus, Hamburgische Staatsoper, hvor han arbeidet med det profesjonelle koret fra 1997-2001. I 2001 flyttet Steffen til Norge og ble kormester ved Den Norske Opera & Ballett. Han bygget opp operakoret til et ensemble som kunne måle seg med de beste i internasjonal målestokk. I samme periode startet Steffen operaens eget barnekor. Fra 2009 valgte han å konsentrere seg om sine egne musikalske prosjekter, fra

nå av som frilansdirigent. Ved siden av sin stilling som lektor for musikk på St Hallvard videregående skole i Lier jobbet han som høyskolelektor ved Barratt Due høyskole og periodevis som gjesteprofessor ved universitetet i Shaoxing i Kina. I 2021 publiserte han sin lærebok "Dirigentboka" i Norsk Musikkforlag. Han har dirigert Cæciliaforeningen siden 2008.

Cæciliaforeningens orkester

Cæciliaforeningens orkester har i mange år samarbeidet med fremragende unge musikere med utdanning fra bl.a. Norges musikkhøgskole og Barratt Due Musikk-institutt, som er ledende musikkmiljøer for unge musikere i Norge i dag. Mange av de medvirkende i kveldens konsert har deltatt i nasjonale og internasjonale konkurranser, og vunnet priser og stipend. Orkesteret er satt sammen av Mirjam Kammler.

Ludvig Gudim, konsertmester

Gudim begynte å spille fiolin ved Risør kulturskole som seksåring. Da han var åtte ble han elev ved Barratt Due Musikk-institutt. I 2013 reiste han til New York for å delta i Perlman Music Program, et sommerprogram for begavede unge musikere. Han har gjort det svært bra i en rekke konkurranser, som tredje pris i den internasjonale Menuhin-konkurransen for unge fiolinister under 22 år i 2014, seier i Juilliards fiolin-konkurransen i 2019 og andreprisen i Prinsesse Astrids Internasjonale Fiolinkonkurransen. Han har vært kåret til «Årets musiker» i Ungdommens Musikkmeesterskap og har vunnet Den norske solistprisen. Han har vært solist med de ledende norske og en rekke internasjonale orkestre, og har også vikariert som konsertmester i Oslo-Filharmonien. Gudim er engasjert kammermusiker, og startet sin egen kvartett i løpet av det første år på Juilliard, Abeo-kvartetten. Han har spilt kammermusikk med høyt anerkjente musikere, som Janine Jansen, Kathryn Stott, Steven Isserlis, Christian Tetzlaff, Lars Anders Tomter og med musikere fra Berlinfilharmonien. Gudim spiller på en Antonio Stradivari fra 1710, utlånt fra Anders Sveaas' Almennyttige Fond.

Cæciliaforeningen

Cæciliaforeningen er et blandet kor med sangere i alle aldre. Koret ble grunnlagt i 1879, og er Norges eldste oratoriekor. I oktober 2021 ble koret hedret med et Blått skilt fra Oslo Byes Vel. Skiltet finnes på veggen i Kirkegaten 17 i Oslo, der oppstarten skjedde. Cæciliaforeningen er et livskraftig, aktivt og stort kor med et høyt ambisjonsnivå. Selv om koret hovedsakelig fremfører større klassiske verk med orkester og solister, er også a cappella-stykker en del av repertoaret. Cæciliaforeningen har en betydelig plass i norsk musikkhistorie. Koret har uroppført flere verk av norske komponister, og har også stått for førstegangsfremførelser i Norge av de fleste større verk for kor og orkester, bl.a. *Juleoratoriet* av J.S. Bach.

Dagens kor fører tradisjonen videre ved å legge hovedvekten på kirkemusikalske verk for kor og orkester. Kjernerepertoaret er Bachs *Juleoratorium*, *Johannespasjonen*, *h-mollmessen*, Mozarts *Requiem*, Brahms *Ein deutsches Requiem*, messekomposisjonene av Haydn, Mozart, Schubert, Beethoven, Händels oratorier og Rossini, Mendelssohn og Dvoráks store korsymfoniske verk. Korverk av sentrale korkomponister som Kodály, Stravinskij, Szymanowski, Duruflé og Rutter har også blitt fremført.

Forpliktet til korets historiske rolle, oppfører koret norske korverk som har en viktig plass i landets musikkhistorie. I løpet av de siste årene har vi fremført de første tilgjengelige korverk med orkester som har tilknytning til Norge: Georg von Bertouchs kantate *Gott, der Herr, der Mächtige redet* og Friedrich August Reissigers *Requiem* til Kong Karl Johans død. Av nyere verk kan nevnes Fartein Valens *Salme 121* og Kjell Mørk Karlsens *Sinfonia da Requiem*. Koret ga i 2012 ut en CD-innspilling av Reissigers *Requiem*. Med dette verket har Cæciliaforeningen også reist på turné til Reissigers fødeby, Bad Belzig i Tyskland, og i 2014 ble koret invitert til å fremføre verket i Slottskyrkan på Stockholms slott ved den svenske markeringen av 200-årsjubileet for 1814.

Med Steffen Kammler som dirigent har a cappella-verk fått økt plass i korets programmer. Vår dirigent har laget flere nye partiturer etter håndskrevne manuskripter fra sentrale norske nasjonalromantikere som Johannes Haarklou, Friedrich August Reissiger og Catharinus Elling. Og selvfølgelig synger Cæciliaforeningen komposisjoner fra de norske klassikerne Arild Sandvold (en av korets tidligere dirigenter), Knut Nystedt og Egil Hovland.

Stefan Ibsen Zlatanov, er Cæciliaforeningens faste repetitør. Han er utdannet pianist og kordirigent og har også tatt etterutdanning i kordireksjon ved NMH.

Kom og hør vår julekonsert!

Lørdag 16. og søndag 17. desember kl 18.00 inviterer Cæciliaforeningen til konsert med *Juleoratoriet* av J. S. Bach. Billetter kan kjøpes på Ticketmaster og i døren.

KOM OG SYNG

store verk med orkester i et stort kor!

Cæciliaforeningen søker nye sangere. Vi øver mandager fra 19.00-21.30 i Professor Dahls gt. 30 på Frogner.

Ta kontakt:
www.ceciliaforeningen.no
post@ceciliaforeningen.no
telefon 90 86 96 19

Vi synger også a cappella. Hør et utvalg på YouTube med søkeord: cæciliaforeningen.

**CÆCILIA-
FORENINGEN**

Kveldens konsert i Frogner kirke arrangeres i samarbeid med Frogner menighet. Konserten støttes av: Oslo kommune, Aktivitetsmidler for kor og Bergenstiftelsen.